

Світлана АЛЕКСЄЄВА,
доктор педагогічних наук,
головний науковий співробітник відділу дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України
orcid.org/ 0000-0002-8132-0465,
sv-05@ukr.net

ПРОФІЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ: СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ТА УСПІШНІ ПРАКТИКИ

Анотація. У статті досліджено стратегічні орієнтири та успішні практики профільної середньої освіти професійного спрямування. Проаналізовано існуючі нормативно-правові документи, що регулюють освітню діяльність в профільній середній освіті. Визначено типи закладів освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти. Обґрунтовано допрофільну підготовку, яка має сприяти профільному самовизначенню здобувачів освіти, їхній профорієнтації, інформуванню учнів. Зазначено, що профільне навчання має регіональний характер, тобто охоплює освітніми послугами територію громади. Доведено, що профільна середня освіта професійного спрямування орієнтована на вибір учнями майбутнього профілю і готує до подальшого навчання або й роботи.

Ключові слова: профільна середня освіта, профільне навчання, академічне спрямування, професійне спрямування, допрофільна підготовка, індивідуальні освітні траєкторії.

Abstract. The article examines the strategic guidelines and successful practices of vocational secondary education. The existing regulatory documents governing educational activities in vocational secondary education are analysed. The types of educational institutions that provide complete general secondary education are identified. Pre-profile training is substantiated, which should contribute to the profile self-determination of students, their career guidance, and informing students. It is noted that specialised education is regional in nature, i.e. it covers the territory of the community with educational services. It is proved that vocational secondary education is focused on students' choice of future profile and prepares them for further study or work.

Keywords: specialised secondary education, specialised training, academic direction, professional direction, pre-professional training, individual educational trajectories.

Вступ. З 2016 року активно реалізується ключова реформа Міністерства освіти і науки України у загальній середній освіті – Нова українська школа. У вересні 2017 року було ухвалено новий Закон «Про освіту», який регулює основні засади нової освітньої системи. У січні 2020 року був прийнятий Закон

України «Про повну загальну середню освіту», в якому сформовані засади функціонування та розвитку системи загальної середньої освіти.

Повна загальна середня освіта складається з трьох рівнів: початкова освіта (перший рівень, тривалість навчання – 4 роки); базова середня освіта (другий рівень, тривалість навчання – 5 років); профільна середня освіта (третій рівень, тривалість навчання – 3 роки). З 1 вересня 2027 року строк здобуття профільної середньої освіти усіма здобувачами освіти становитиме три роки.

Здобуття профільної середньої освіти гарантується за академічним або професійним спрямуванням:

➤ академічне – профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, і поглибленого вивчення окремих предметів з урахуванням здібностей та освітніх потреб здобувачів освіти з орієнтацією на продовження навчання на вищих рівнях освіти;

➤ професійне – орієнтоване на ринок праці профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, та професійно орієнтованого підходу до навчання з урахуванням здібностей і потреб учнів.

Здобуття профільної середньої освіти за будь-яким спрямуванням (академічним чи професійним) не обмежує право особи на його зміну, а також на здобуття освіти на інших рівнях освіти. Випускники, що отримали повну загальну середню освіту, мають право на вступ до будь-якого закладу вищої освіти.

Мета статті є дослідити стратегічні орієнтири та успішні практики профільної середньої освіти професійного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтовуючи стратегічні орієнтири організації профільної середньої освіти професійного спрямування проаналізуємо існуючі нормативно-правові документи, що регулюють означену освітню діяльність.

По-перше, це Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). Так, у статті 10 цього Закону України зазначається, що освітній процес профільної середньої освіти організовується за двома циклами:

- ❖ перший цикл – профільно-адаптаційний (10 рік навчання);
- ❖ другий цикл – профільний (11-12 роки навчання).

У статті 35. Типи закладів освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти у п. 5 визначені заклади спеціалізованої освіти:

✓ мистецький ліцей – заклад спеціалізованої мистецької освіти, що забезпечує здобуття початкової та профільної мистецької освіти одночасно із здобуттям повної загальної середньої освіти на всіх або окремих її рівнях;

✓ спортивний ліцей – заклад спеціалізованої освіти, що забезпечує здобуття освіти спортивного профілю одночасно із здобуттям повної загальної середньої освіти на всіх або окремих її рівнях;

✓ військовий (військово-морський, військово-спортивний) ліцей, ліцей із посиленою військово-фізичною підготовкою – заклад спеціалізованої

освіти, що забезпечує здобуття освіти військового профілю для осіб з 13 років одночасно із здобуттям базової та/або профільної середньої освіти;

✓ науковий ліцей – заклад спеціалізованої освіти, що забезпечує здобуття базової та/або профільної середньої освіти наукового профілю;

✓ професійний коледж (коледж) спортивного профілю – заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю;

✓ мистецький коледж – заклад спеціалізованої освіти, що забезпечує здобуття фахової передвищої мистецької освіти одночасно із здобуттям базової та профільної середньої освіти;

✓ інші заклади спеціалізованої освіти, визначені законодавством [1].

Професійне спрямування здобуття освіти передбачає профільне навчання, що буде орієнтоване на ринок праці і потреб випускника. Профільне навчання – спосіб організації диференційованого навчання, який передбачає поглиблене і професійно зорієнтоване вивчення циклу споріднених предметів [2].

Профілі навчання в закладі освіти зумовлені:

- кадровими, матеріально-технічними, інформаційними ресурсами закладу освіти;
- соціокультурною та виробничою інфраструктурою регіону, де розташований заклад освіти;
- перспективою здобуття подальшої освіти та майбутніми життєвими планами здобувачів освіти.

Профільне навчання має регіональний характер, тобто охоплює освітніми послугами територію більшу як одна адміністративно-територіальна одиниця нижчого рівня. Тож завдання організації якісного профільного навчання слід розглядати як невід’ємну частину Стратегії розвитку освіти громади. Один зі способів запровадити профільне навчання – створити освітній округ. Так можна буде забезпечити раціональне та ефективне використання наявних ресурсів і матеріально-технічної бази закладів освіти. Освітній округ визначається сукупністю закладів освіти (їхніх філій), зокрема закладів позашкільної освіти, закладів культури, фізичної культури і спорту, що забезпечують доступність освіти для осіб, які проживають на відповідній території.

Щоб профільне навчання було ефективним, потрібно організувати якісну допрофільну підготовку в базовій школі. Проблема в тому, що після закінчення неефективної базової школи учні потрапляють у конкурентне середовище своїх однокласників з інших закладів освіти. Вони змушені докладати значно більше зусиль, щоби не виділятися в показниках успішності від учнів, які здобули якіснішу базову освіту, мали ефективно організовану систему допрофільної освіти та свідомо обрали певний профіль навчання.

Допрофільна підготовка має сприяти профільному самовизначенню здобувачів освіти, тому доцільно організовувати курси за вибором, проводити профорієнтаційні заходи, інформувати учнів. Адже індивідуальна освітня траєкторія передбачає створення освітнього середовища, зорієнтованого на

особисті здібності здобувачів освіти та їхній розвиток через різні види діяльності, передусім практичної.

Завдання закладу освіти – створити організаційно-педагогічні умови, щоби реалізувати індивідуальні освітні траєкторії, забезпечити педагогічний супровід для побудови індивідуального освітнього маршруту. Індивідуальний освітній маршрут прокладають за напрямками профілізації. Ними можуть бути суспільно-гуманітарний, технологічний, художньо-естетичний, природничо-математичний, спортивний [3].

Підходи до формування освітніх профілів окреслюватимуться типовою освітньою програмою та освітніми програмами закладів освіти й реалізовуватимуться через модельні навчальні програми та навчальні програми з певних освітніх компонентів.

Освітня програма за професійним спрямуванням міститиме інші освітні компоненти, що повністю або частково охоплюють зміст професійних стандартів, або державних освітніх стандартів з певних професій, або стандартів фахової передвищої освіти з певних спеціальностей. Державний стандарт визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів профільної середньої освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження, розподілений за освітніми галузями, структуру та зміст профільної середньої освіти.

Висновки. Профільна середня освіта професійного спрямування орієнтована на вибір учнями майбутнього профілю і готує до подальшого навчання або й роботи. Учні мають отримати більше свободи, право вибору темпу навчання, кількості та змісту навчальних курсів. Тобто учні мають отримати не стандартний набір теоретичних знань, однаковий і обов'язковий для всіх, а компетенції й навички, потрібні їй для реалізації у цікавій саме для неї сфері. Профільна середня освіта має сприяти профільному самовизначенню здобувачів освіти, з урахуванням здібностей і потреб учнів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
2. Алексеева С. Професійний вектор індивідуалізації навчання в профільній старшій школі. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ; Тарту, 07 лютого 2022 р. Київ; Тарту: ГО «ВАДНД», 2022. С 212 – 217 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729934>
3. Алексеева С. Індивідуалізація навчання у закладах загальної освіти як педагогічна проблема. Scientific Collection «InterConf», (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (February 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. Pp. 290-296. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724261>
4. Кремень, В., Топузов, О., Ляшенко, О., Мальований, Ю., & Засекіна, Т. (2023). Профільна середня освіта: концептуальні засади для Нової

української школи. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 5(2), 1-8. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5201>

5. Алексеєва С. Організація освітнього процесу в старшій профільній школі в умовах непередбачуваних глобальних впливів. Scientific Collection «InterConf», (114): (June 26- 28, 2022). Melbourne, Australia: CSIRO Publishing House, 2022. С.102-108. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731128>